

Presentatiematerialiteit

Richtlijnen voor operationalisering gewenst¹

Dr. A. de Bos

EXTERNE VERSLAGGEVING

1 Inleiding

De informatieverstrekking van beursgenoteerde ondernemingen op financieel gebied vindt voornamelijk plaats door middel van de jaarrekening. Bij het opstellen van de jaarrekening spelen de verslaggevingsbeginselen een belangrijke rol. De meeste verslaggevingsbeginselen hebben in de literatuur al veel aandacht gekregen. Het materialiteitsbeginsel is echter tot op heden onderbelicht gebleven.

Het materialiteitsbeginsel is een pragmatisch beginsel: centraal staat de gedachte dat bij de financiële verslaggeving de grote lijnen in de gaten gehouden moeten worden en dat men zich niet moet vermoeien met allerlei onbelangrijke details. Presentatiematerialiteit stelt dat qua omvang niet belangrijke financiële informatie niet afzonderlijk behoeft te worden vermeld. Zo mogen niet-materiële posten worden samengevoegd en mag niet-materiële toelichtingsinformatie worden weggelaten.

Bij de beoordeling van het al dan niet-materieel zijn van financiële informatie zijn verschillende partijen betrokken:

- de ondernemingsleiding die primair verantwoordelijk is voor de inhoud van de jaarrekening;
- de accountant die bij zijn controle de getrouwheid van de jaarrekening nagaat en na zal gaan of informatie is weggelaten met al dan niet een expliciet beroep op presentatiematerialiteit;
- de gebruiker die centraal staat bij de financiële verslaggeving.

Uit in de Verenigde Staten verricht onderzoek volgt dat in de praktijk binnen en tussen de

bovengenoemde partijen verschillende opvattingen over materialiteit bestaan.² Indien in de praktijk het materialiteitsbeginsel op verschillende wijzen wordt ingevuld komt dit de vergelijkbaarheid van jaarrekeningen niet ten goede. De verschillende invullingen van materialiteit zijn de aanleiding van mijn onderzoek.

Het doel van het onderzoek is het ontwikkelen van een raamwerk van kwantitatieve en/of kwalitatieve criteria ten behoeve van het operationaliseren van presentatiematerialiteit in de Nederlandse wet- en regelgeving. Dit raamwerk zal zoveel mogelijk afgestemd moeten zijn op de informatiebehoeften van deskundige gebruikers van de jaarrekening. Op deze wijze wordt bereikt dat de materialiteitsbeoordeling op een meer uniforme wijze plaatsvindt, hetgeen de vergelijkbaarheid van jaarrekeningen en daarmee de kwaliteit van de financiële verslaggeving ten goede komt.

In het navolgende zal allereerst stilgestaan worden bij het ontwikkelde begrippenkader samenhangend met presentatiematerialiteit (par. 2). Vervolgens wordt aangegeven op welke wijze de Nederlandse wet en de Raad voor de jaarverslaggeving (RJ) inhoud hebben gegeven aan het begrip presentatiematerialiteit (par. 3). Hieruit komt naar voren dat de huidige wet- en regelgeving voor verbetering vatbaar is. Richtlijnen die rekening houden met de opvattingen van de gebruikers van de jaarrekening zijn gewenst. Hiertoe is een enquête gehouden onder beleg-

---

Dr. A. de Bos RA is als accountant werkzaam bij Moret Ernst & Young te Rotterdam en als docent bij de vakgroep Kosten- en Winstbepalingsvraagstukken aan de Erasmus Universiteit.

gingsanalisten waarover in paragraaf 4 verslag wordt gedaan. Op basis van de resultaten van dit onderzoek worden richtlijnen voorgesteld voor de operationalisering van een aantal specifieke verslaggevingsonderwerpen. In paragraaf 5 worden algemene aanbevelingen gedaan voor de operationalisering van presentatiematerialiteit in de vorm van een stappenmodel en criteria voor presentatiematerialiteit. In paragraaf 6 volgt de conclusie.

2 Begrippenkader presentatiematerialiteit

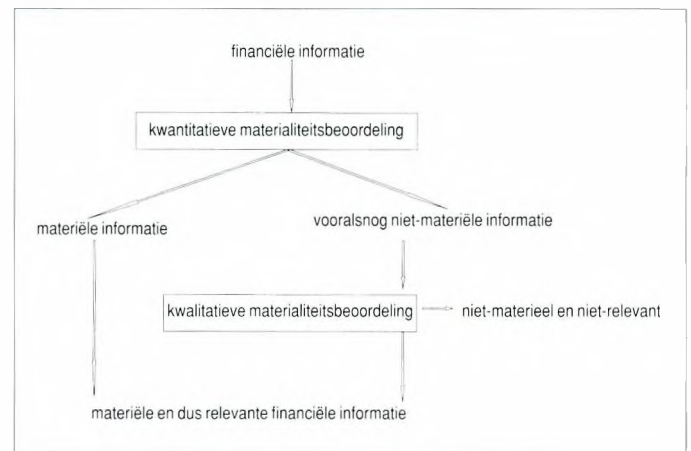
Een benadering van presentatiematerialiteit vanuit de theorie kan plaatsvinden aan de hand van het Stramien van de RJ voor de opstelling en vormgeving van financiële overzichten. In het Stramien wordt het verstrekken van nuttige informatie voor de gebruiker als belangrijkste doel van de jaarrekening gezien. Het nut van informatie wordt primair bepaald door haar relevantie en betrouwbaarheid. Het materialiteitsbeginsel heeft invloed op de relevantie en betrouwbaarheid en daarmee op de nuttigheid van de te verstrekken informatie. De invloed van het materialiteitsbeginsel op de relevantie van informatie wordt aangeduid als 'presentatiematerialiteit'; de invloed van het materialiteitsbeginsel op de betrouwbaarheid van informatie wordt aangeduid als 'foutenmaterialiteit'.

Presentatiematerialiteit houdt in dat een post die niet van relatieve betekenis is, met een andere post mag worden samengevoegd en dat toelichtingsinformatie die niet van relatieve betekenis is mag worden weggelaten, zolang het waarschijnlijk is dat deze samenvoegingen en/of weglatingen de oordeels- en besluitvorming van deskundige gebruikers niet beïnvloeden.

Presentatiematerialiteit is een hulpmiddel om het kwalitatieve kenmerk 'relevantie' te operationaliseren en draagt daardoor bij aan een optimale specificatie van financiële overzichten en aan een optimale hoeveelheid informatie in de toelichting. Een balans kan bijvoorbeeld uit enkele honderden posten bestaan, maar ook uit drie posten (activa, eigen vermogen en vreemd vermogen).

Voor de informatie opgenomen in de toelichting op de jaarrekening – zoals informatie over stelselwijzigingen en niet uit de balans blijvende verplichtingen – geldt hetzelfde. Een teveel aan toelichtingsinformatie leidt tot vermelding van allerlei onbelangrijke details. Dit komt de lees-

Figuur 1: De materialiteitsbeoordeling

baarheid van een jaarrekening niet ten goede. Presentatiematerialiteit leidt er dan ook toe dat informatie die niet van relatieve betekenis is kan worden weggelaten.

Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen een kwantitatieve en een kwalitatieve materialiteitsbeoordeling (zie figuur 1). Bij de *kwantitatieve* materialiteitsbeoordeling wordt op basis van de omvang van informatie vastgesteld of de informatie materieel is. Hiertoe zijn de begrippen materialiteitsbasis en materialiteitsgrens geïntroduceerd. Een materialiteitsbasis is een grootte uit de jaarrekening ten opzichte waarvan wordt bepaald of informatie materieel is. Een materialiteitsgrens is het omslagpunt – uitgedrukt in een percentage van de materialiteitsbasis – dat de grens aangeeft tussen materiële en vooral nog niet-materiële informatie. De informatie die op basis van haar omvang materieel is, is per definitie relevant. Voor de informatie die op grond van haar omvang vooral nog niet-materieel is, moet nog een *kwalitatieve* materialiteitsbeoordeling plaatsvinden. Bij deze beoordeling wordt nagegaan of specifieke omstandigheden aanleiding geven de informatie alsnog als materieel te beschouwen.

3 Wet- en regelgeving

Uit nadere bestudering van de Nederlandse wet- en regelgeving volgt dat presentatiematerialiteit zowel een plaats heeft in de wet als in de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de RJ.³ De verschillende voorschriften in wet- en regelgeving die betrekking hebben op presentatiematerialiteit zijn opgenomen in tabel 1.

Tabel 1: Presentatiematerialiteit in de huidige wet (Titel 9 BW 2) en Richtlijnen voor de jaarverslaggeving van de R.J

Artikel (Titel 9)	Onderwerp waarbij presentatiematerialiteit speelt	Richtlijn	Gekozen invulling van materialiteitsbasis en materialiteitsgrens (indicaties)
363 lid 3	Het samenvoegen van niet-materiële balansposten	1.05.214	Van relatieve betekenis, indien: > 5% van het balanstotaal of > 10% van het rubriekstotaal ¹
363 lid 3	Het samenvoegen van niet-materiële winst- en verliesrekeningsposten	1.05.215	Van relatieve betekenis, indien: > 5% van de toegevoegde waarde of > 10% van het rubriekstotaal
407 lid 1a	Het niet meeconsolideren van niet-materiële groepsmaatschappijen	Niet nader geconcretiseerd	
363 lid 3	Het achterwege laten van niet-materiële toelichtingsinformatie	Niet nader geconcretiseerd	
377 lid 7	Het niet vermelden van niet-materiële buitengewone baten en lasten	Niet nader geconcretiseerd	
381	Het niet vermelden van niet-materiële niet in de balans opgenomen verplichtingen	Niet nader geconcretiseerd	
In de wet wordt niet expliciet aangegeven (in desbetreffende wetsartikel) dat presentatiematerialiteit speelt	Het niet vermelden van informatie m.b.t. niet-materiële (kapitaal)belangen (artikel 379 lid 1)	1.05.218	Vermelden toelichtingsinformatie, indien: waarde (kapitaal)belang > 5% balanstotaal enkelvoudige jaarrekening ²
	Het niet vermelden van informatie m.b.t. niet-materiële (kapitaal)belangen (artikel 414 lid 1)	1.05.219	Vermelden toelichtingsinformatie geconsolideerde belangen, indien: waarde (kapitaal)belang > 5% geconsolideerde activa Vermelden toelichtingsinformatie niet-geconsolideerde belangen, indien: waarde > 5% geconsolideerde activa ³
	Het niet vermelden van niet-materiële informatie m.b.t. alternatieve waarderingsgrondslagen	1.05.220	Vermelden eigen vermogen, indien: verschil eigen vermogen > 10% Vermelden resultaat, indien: verschil resultaat (voor bel.) > 5% toegevoegde waarde
	Het niet vermelden van niet-materiële informatie m.b.t. schattingswijzigingen	1.05.221	Van relatieve betekenis verschil resultaat > 5% toegevoegde waarde
	Het niet vermelden van niet-materiële informatie m.b.t. segmentatie van de netto-omzet (artikel 380)	2.71.608 2.71.612	Vermelding segment, indien: > 10% van de totale netto-omzet

¹ Een balanspost groter dan 10% van een rubriek, maar kleiner dan 1% van het balanstotaal kan eveneens samengevoegd worden.

² Vermelding achterwege laten zolang totale waarde (kapitaal)belangen < 15% balanstotaal

³ Vermelding achterwege laten zolang totale waarde (kapitaal)belangen < 15% balanstotaal

In de Nederlandse wet heeft presentatiematerialiteit zich ontwikkeld tot een volwaardig beginsel. Presentatiematerialiteit wordt in Titel 9 verwoord in artikel 2:363 lid 3 BW. Dit artikel stelt:

“Een post behoeft niet afzonderlijk te worden

vermeld, indien deze in het geheel van te verwaarlozen betekenis is voor het wettelijk vereiste inzicht (mijn cursivering, AdB). Krachtens deze titel vereiste vermeldingen mogen achterwege blijven voorzover zij op zichzelf genomen en tezamen met soortgelijke vermeldingen voor dit

inzicht van te verwaarlozen betekenis zouden zijn (mijn cursivering, AdB). Vermeldingen krachtens de artikelen 378, 382 en 383 mogen evenwel niet achterwege blijven.”

Door artikel 2:363 lid 3 BW is presentatiematerialiteit zowel van toepassing op alle balans- en winst- en verliesrekeningposten als op de gehele toelichting; niet-materiële posten mogen worden samengevoegd en niet-materiële toelichtingsinformatie mag worden weggelaten. Daarnaast onderkent de wetgever een aantal verslaggevingsonderwerpen waarvoor presentatiematerialiteit niet speelt, te weten: informatie over de toelichting van het verloop op het eigen vermogen (artikel 2:378 BW), het gemiddeld aantal werknemers (artikel 2:382 BW) en bezoldigingen en pensioenen van bestuurders en commissarissen (artikel 2:383 BW). Presentatiematerialiteit wordt voor deze informatie expliciet uitgesloten. Naast bovengenoemde wetsbepaling – waarin presentatiematerialiteit van toepassing wordt geacht op de gehele jaarrekening – kent de wet enkele specifieke bepalingen waarin presentatiematerialiteit expliciet van toepassing wordt geacht op een specifiek verslaggevingsonderwerp. Het betreft:

- artikel 2:407 lid 1a BW: de consolidatieplicht geldt niet voor groepsmaatschappijen wier gezamenlijke betekenis te verwaarlozen is op het geheel;
- artikel 2:377 lid 7 BW: tenzij buitengewone baten en lasten van ondergeschikte betekenis zijn voor de beoordeling van het resultaat worden zij naar aard en omvang toegelicht;
- artikel 2:381 BW: belangrijke niet in de balans opgenomen verplichtingen worden vermeld (niet-materiële verplichtingen kunnen worden weggelaten, AdB).

De wetgever heeft ervoor gekozen om geen nadere aanwijzingen te geven voor de operationalisering van presentatiematerialiteit. Het gaat hierbij om de vraag wanneer bepaalde informatie van materieel belang is en wanneer bepaalde informatie kan worden weggelaten.⁴ De RJ doet dit wel. De RJ geeft in hoofdstuk 1.05.2 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor een aantal verslaggevingsonderwerpen kwantitatieve criteria voor het al dan niet-materieel zijn van bepaalde informatie. Bijvoorbeeld: een balanspost is van materieel belang en mag uit dien hoofde niet worden weggelaten als deze post groter is dan 5% van het balanstotaal of groter is dan 10% van

het rubriekstotaal waartoe de post behoort (RL 1.05.214, zie tabel 1). Over deze kwantitatieve criteria merkt de RJ op dat deze criteria slechts indicaties zijn en dat het daadwerkelijk materieel zijn in een concrete situatie kan afhangen van de bijzonderheden van de rechtspersoon of de aard van de gegevens.

Uit tabel 1 volgt dat artikel 2:363 lid 3 BW deels nader wordt geconcretiseerd door de RJ. Voor de andere wetsartikelen laat de RJ een nadere concretisering achterwege (artikelen 2:407 lid 1a, 377 lid 7 en 381 BW). De RJ geeft echter wel kwantitatieve criteria voor een aantal verslaggevingsonderwerpen (informatie met betrekking tot kapitaalbelangen, alternatieve waarderinggrondslagen, schattingswijzigingen en segmentatie van de netto-omzet) hoewel uit de wet niet expliciet volgt dat presentatiematerialiteit speelt. Overigens zal het duidelijk zijn dat op grond van artikel 2:363 lid 3 BW presentatiematerialiteit van toepassing is op deze onderwerpen.

Bij bestudering van de Richtlijnen van de RJ komt het volgende naar voren:

Onvolledige operationalisering van presentatiematerialiteit wat betreft de onderwerpen

De huidige Richtlijnen zijn niet volledig voor wat betreft de nadere invulling van presentatiematerialiteit. Voor bepaalde onderwerpen zijn kwantitatieve criteria geformuleerd, terwijl criteria voor andere onderwerpen ontbreken. Onzes inziens moeten er ook kwantitatieve criteria worden ontwikkeld voor de volgende onderwerpen: consolidatie, specificatie buitengewone baten en lasten, niet uit de balans blijvende verplichtingen en stelselwijzigingen. Op deze manier ontstaat in de Richtlijnen een gelijke behandeling van onderwerpen waarvoor presentatiematerialiteit speelt.

Onvolledige operationalisering van presentatiematerialiteit wat betreft de specifieke omstandigheden

De RJ onderkent het belang van specifieke omstandigheden maar geeft hier geen nadere invulling aan. Tevens is de relatie tussen de kwantitatieve criteria en de specifieke omstandigheden niet nader uitgewerkt. Onzes inziens bestaat een materialiteitsbeoordeling (vaststelling van het al dan niet-materieel zijn van financiële informa-

tie) uit een tweetal beoordelingen: een kwantitatieve en een kwalitatieve beoordeling die volgtijdig plaatsvinden (zie ook het stappenmodel, par. 5).

Positieve benadering bij formulering van kwantitatieve criteria

In de Richtlijnen is aangegeven wanneer bepaalde informatie van materieel belang wordt geacht en uit dien hoofde opgenomen moet worden in de jaarrekening. Dit duiden wij aan als de *positieve* benadering. In de *negatieve* benadering wordt informatie altijd opgenomen, tenzij deze informatie niet van materieel belang is. Hoewel beide benaderingen theoretisch gezien op hetzelfde neerkomen is er een belangrijk psychologisch verschil. Bij de positieve benadering is het startpunt dat de informatie niet wordt opgenomen, terwijl bij de negatieve benadering dit wel het geval is. Onzes inziens ligt het meer voor de hand dat de RJ aangeeft wanneer de informatie 'niet-materieel' is. Immers in de wet en Richtlijnen wordt aangegeven welke informatie in principe in aanmerking komt om opgenomen te worden in de jaarrekening. Presentatiematerialiteit biedt de mogelijkheid om in een concrete situatie informatie weg te laten.

Discussabele materialiteitsbases en materialiteitsgrenzen

De keuzes van de materialiteitsbasis (het criterium op basis waarvan het al dan niet materieel zijn wordt gewogen) en de materialiteitsgrens (het daarbij te hanteren percentage) liggen niet altijd voor de hand. Enkele voorbeelden.

- Voor de vermelding van een balanspost geldt dat een post van materieel belang is indien deze groter is dan 5% van het balanstotaal of groter is dan 10% van de rubriek waartoe de post behoort (zie tabel 1 op pag. 583). De RJ had mogelijk kunnen volstaan met de rubriekseis, aangezien de balanstotaal-eis alleen van belang is voor een rubriek groter dan 50% van het balanstotaal. Dit laatste komt in de praktijk niet vaak voor.⁷
- Voor de vermelding van een winst- en verliesrekeningspost geldt dat een post van materieel belang is indien deze groter is dan 5% van de toegevoegde waarde of groter is dan 10% van de rubriek waartoe de post behoort (zie tabel 1). Uit ons onderzoek onder beleggingsanalisten komt naar voren dat toegevoegde waarde als materialiteitsbasis niet of nauwelijks bij

hen leeft. Het percentage van 5 (van de toegevoegde waarde) is te hoog. Indien dit criterium wordt gehanteerd kunnen posten relatief snel worden samengevoegd met andere posten. De wijze waarop de RJ het begrip 'rubriek' heeft gedefinieerd is bovendien niet doelmatig. Rubrieken worden gedefinieerd als reeksen posten in de modellen, die niet door tussentelingen worden onderbroken. Dit leidt tot rubrieken die een 'som' zijn van een reeks posten en tot rubrieken die een 'saldo' zijn. Met name in de laatste situatie moet op basis van de huidige Richtlijnen in sommige gevallen zeer snel tot vermelding van bepaalde posten worden overgegaan.

- De criteria voor de vermelding van actuele waarde-informatie (zie tabel 1) zijn te ruim. De Bos en De Kimpe (1993) hebben een onderzoek verricht naar de vermelding van actuele waarde-informatie in de toelichting op de jaarrekening van 115 ondernemingen. Negen ondernemingen hanteren de historische kostprijzen in hun jaarrekening en geven actuele waarde-informatie in hun toelichting. Zeven van deze ondernemingen hadden daadwerkelijk actuele waarde-informatie over het eigen vermogen moeten verstrekken op basis van het eigen-vermogenscriterium van de RJ. Geen enkele onderneming had echter actuele waarde-informatie over het resultaat behoeven te verstrekken. Bij de meeste ondernemingen bedroeg het verschil in het netto resultaat (actuele waarde resultaat minus historische kosten resultaat) als percentage van de toegevoegde waarde minder dan 1% (de RJ hanteert een percentage van 5).

Resumerend

Het feit dat de RJ kwantitatieve criteria heeft opgesteld voor de operationalisering van presentatiematerialiteit voor een aantal concrete verslaggevingsonderwerpen is als positief te beoordelen. Door enige sturing in de materialiteitsbeoordeling aan te brengen kan immers gekomen worden tot een meer consistente invulling en daarmee een meer uniforme verslaggeving. De huidige criteria moeten onzes inziens worden uitgebreid (kwantitatieve criteria voor andere onderwerpen) en daarnaast moet ten aanzien van de bestaande criteria nagegaan worden in hoeverre deze nog actueel zijn en in overeenstemming zijn met de opvattingen van de gebruiker van de jaarrekening.

<i>Bedragen in miljoenen guldens</i>	<i>Situatie A</i>	<i>Situatie B</i>	<i>Situatie C</i>	<i>Situatie D</i>
Pensioenvoorzieningen:	50	50	25	25
Belastingvoorzieningen:	50	50	25	25
Overige voorzieningen:				
– Assurantie eigen risico	50	20	60	40
– Reorganisatiekosten	50	100	125	10
– Milieukosten	50	30	15	150
Totaal bedrag voorzieningen	250	250	250	250

Om een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van criteria voor verschillende verslaggevingsonderwerpen is een onderzoek gehouden naar de percepties van beleggingsanalisten ten aanzien van mogelijk te hanteren kwantitatieve en/of kwalitatieve criteria bij een materialiteitsbeoordeling.

4 Schriftelijke enquête onder beleggingsanalisten

In de zomer van 1995 is een schriftelijke enquête gehouden onder leden van de Vereniging van Beleggingsanalisten.⁶ Aan hen is gevraagd om aan de hand van jaarrekeningsscenario's een uitspraak te doen over het al dan niet materieel zijn van bepaalde informatie. Deze informatie heeft betrekking op een vijftal verslaggevingsonderwerpen:

- de specificatie van de overige voorzieningen in de toelichting;
- de afzonderlijke vermelding van een buitengewone bate;
- de vermelding van actuele waarde-informatie in de toelichting;
- de vermelding van een leaseverplichting;
- de vermelding van een stelselwijziging.

De analisten kregen een jaarrekening van een fictieve onderneming voorgelegd. Vervolgens werd met betrekking tot elk van de bovenstaande verslaggevingsonderwerpen een casus gepresenteerd bestaande uit verschillende scenario's. De respondenten werd gevraagd in hoeverre zij de gepresenteerde informatie van belang vonden voor hun oordeels- en besluitvorming. Tevens werd gevraagd welke ratio's zij gebruikten bij de afweging van het al dan niet belangrijk zijn van bepaalde informatie. Ten slotte werd nagegaan in

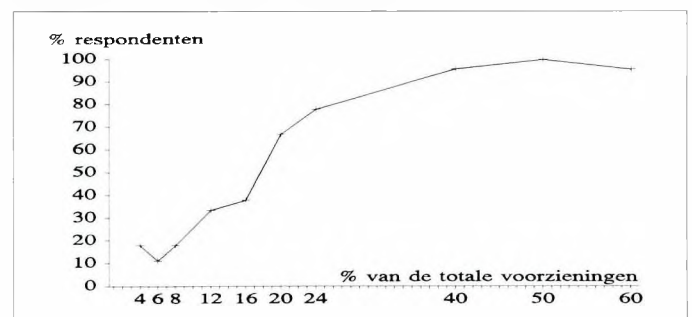
hoeverre de beoordeling van de analisten werd beïnvloed door veranderde omstandigheden.

Ter verduidelijking volgt een korte beschrijving van de casus 'overige voorzieningen'. Ten aanzien van de post overige voorzieningen werden de volgende specificaties gepresenteerd voor een onderneming met een balanstotaal van 2 miljard en een netto winst van 100 miljoen (zie bovenstaande tabel).

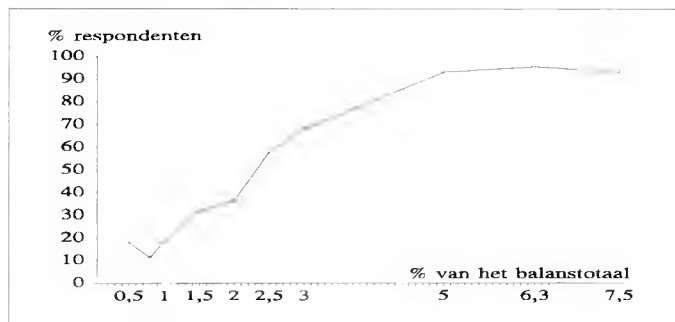
Voor de beoordeling van de materialiteit van een specifieke voorziening blijken het relatieve belang van deze post ten opzichte van de totale voorzieningen en ten opzichte van het balanstotaal van groot belang. Voor deze twee relatieve grootheden is nagegaan bij welke percentages de specifieke voorziening materieel wordt. Aangezien er geen significante verschillen blijken te bestaan tussen de resultaten per voorziening zijn de resultaten gecombineerd en weergegeven in figuur 2 en 3.

Uit figuur 2 volgt dat de meerderheid van de respondenten de materialiteitsgrens voor het al

Figuur 2: Materialiteitsgrens voor de vermelding van een specifieke voorziening (specifieke voorziening uitgedrukt in een percentage van de totale voorzieningen)

Figuur 3: Materialiteitsgrens voor de vermelding van een specifieke voorziening (specifieke voorziening uitgedrukt in een percentage van het balanstotaal)

dan niet-materieel zijn van een specifieke voorziening bij ongeveer 20% van het rubriekstotaal legt (de huidige Richtlijn hanteert een percentage van 10%). Voor het criterium 'specifieke voorziening als percentage van het balanstotaal' (figuur 3) hanteert de meerderheid van de analisten een materialiteitsgrens van 2,5% van het balanstotaal (huidige Richtlijn hanteert een percentage van 5%).

Vervolgens is nagegaan of specifieke omstandigheden van invloed zijn op de wenselijkheid van een afzonderlijke vermelding van een voorziening. Het gegeven dat de onderneming een reorganisatie doorvoert, leidt tot het eerder materieel zijn (bij een lager bedrag) van de reorganisatievoorziening. Een eerdere vermelding van de voorziening milieukosten wordt gewenst door het feit dat de onderneming in de publiciteit is geweest in verband met mogelijk verontreinigde bedrijfsterreinen. Het gegeven dat de ondernemingsleiding een niet-voorzichtig beleid voert ten aanzien van het vormen van een voorziening leidt tot de wenselijkheid van eerder vermelden, terwijl het gegeven van een voorzichtig beleid nauwelijks invloed heeft op de materialiteit.

Op basis van de bovenstaande resultaten bevelen wij aan om een specifieke voorziening afzonderlijk te vermelden, tenzij deze voorziening kleiner is dan 2,5% van het balanstotaal en kleiner is dan 20% van de totale voorzieningen.⁷ In tegenstelling tot de RJ kiezen wij voor een negatieve benadering (informatie moet opgenomen worden, tenzij wordt aangetoond dat de informatie niet-materieel is), aangezien deze benadering het beste aansluit bij de werking van presentatiematerialiteit (het weglaten van informatie).

Ten aanzien van de onderzochte onderwerpen komt naar voren dat de respondenten meerdere kwantitatieve criteria (materialiteitsbases) tegelijkertijd van belang kunnen vinden voor hun materialiteitsbeoordeling, maar dat er wel een rangorde voor deze criteria bestaat. Met betrekking tot de gehanteerde materialiteitsgrenzen komen uiteenlopende percentages naar voren. Daarnaast laat het onderzoek zien dat specifieke omstandigheden van invloed kunnen zijn op de vermelding van informatie. Deze resultaten zijn in grote mate in overeenstemming met een eerder verricht pilotonderzoek en met vergelijkbare onderzoeken verricht in de Verenigde Staten.

Om tot concrete aanbevelingen te komen hebben wij keuzes gemaakt met betrekking tot de te hanteren materialiteitsbases en -grenzen. Als materialiteitsbasis kiezen wij de door de respondenten meest geprefereerde basis en als materialiteitsgrens hanteren wij de grens die door de meerderheid van de respondenten wordt geprefereerd. Onze aanbevelingen voor de onderzochte verslaggevingsonderwerpen zijn weergegeven in tabel 2 op pag. 588.

De gevonden materialiteitsbases en -grenzen in tabel 2 moeten als vuistregels worden gezien, die als uitgangspunt dienen voor een materialiteitsbeoordeling. De vuistregels weerspiegelen de materialiteitsgrenzen gehanteerd door de meerderheid van de beleggingsanalisten in ons onderzoek. Door met deze vuistregels te werken wordt onzes inziens dan ook tegemoet gekomen aan de opvattingen van deskundige gebruikers. Aan de hand van deze vuistregels kan in een concrete situatie worden vastgesteld of informatie al dan niet-materieel is. De materiële informatie moet te allen tijde worden vermeld. Voor vooralsnog niet-materiële informatie moet nagegaan worden of bijzondere omstandigheden aanleiding geven de informatie alsnog als materieel aan te merken.

5 Operationalisering presentatiematerialiteit

Op basis van onderzoek hebben wij aanbevelingen gedaan voor de operationalisering van een vijftal specifieke verslaggevingsonderwerpen. De vraag is hoe presentatiematerialiteit voor andere verslaggevingsonderwerpen geoperationaliseerd dient te worden. Onzes inziens zijn twee zaken van belang voor een verdere operationalisering

Tabel 2: Aanbevelingen op basis van het onderzoek onder beleggingsanalisten

Onderwerp	Materialiteitsbasis en -grenzen (kwantitatieve materialiteitsbeoordeling)	Omstandigheden die van belang zijn voor de kwalitatieve materialiteitsbeoordeling
Afzonderlijke vermelding voorziening	Afzonderlijke vermelding, tenzij: < 2,5% van het balanstotaal en < 20% van de totale voorzieningen	– Er is een grote reorganisatie gaande – De onderneming is in de publiciteit in verband met mogelijk verontreinigde bedrijfsterreinen
Vermelding buitengewone baten en lasten	Afzonderlijke vermelding, tenzij: < 2,5% van de gerapporteerde netto winst na belastingen	– Zonder buitengewone bate een netto verlies – Zonder buitengewone bate daling van de netto winst
Actuele waarde informatie	Vermelden van boekwaarde materiële vaste activa, tenzij: verschil boekwaarde < 10% Vermelden eigen vermogen, tenzij: verschil eigen vermogen < 10% Vermelden van de netto winst na belastingen, tenzij: verschil in de netto winst < 5%	– De verwachte inflatie is aanzienlijk
Vermelding niet uit de balans blijvende verplichting	Vermelden van jaarlijkse verplichting, tenzij: < 10% van de netto winst na belastingen Vermelding van contante waarde totale leaseverplichtingen, tenzij: < 25% van de langlopende schulden	– De onderneming heeft ook nog een andere P.M. verplichting – Relatief lage solvabiliteit (bijvoorbeeld 20%)
Informatie over een stelselwijziging	Vermelden van effect op onderliggend actief (materiële vaste activa), tenzij: verschil in boekwaarde < 7,5% Vermelden van effect op het eigen vermogen, tenzij: verschil in eigen vermogen < 5% Vermelden van effect op de netto winst na belastingen, tenzij: verschil in de netto winst < 2,5%	– De reden van de stelselwijziging is het 'oppoetsen' van de netto winst – De stelselwijziging heeft een behoorlijk positief effect op de toekomstige winstgevendheid – Het resultaat bedraagt reeds enige jaren nihil

van presentatiematerialiteit: een systematisering van de materialiteitsbeoordeling en een nadere invulling van de te hanteren criteria bij een materialiteitsbeoordeling.

Systematische materialiteitsbeoordeling: stappenmodel

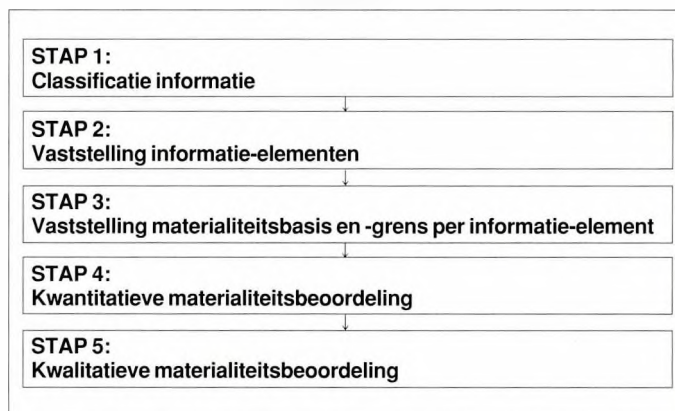
Om te voorkomen dat de ene onderneming bepaalde informatie opneemt en een andere onderneming dezelfde informatie achterwege laat zal de materialiteitsbeoordeling op een systematische wijze dienen plaats te vinden. Wij onderscheiden een vijftal stappen bij de materialiteitsbeoordeling (zie figuur 4).

De eerste drie stappen zijn te beschouwen als voorbereidende stappen voor de uiteindelijke materialiteitsbeoordeling (stap 4 en 5).

Stap 1 bestaat uit het indelen van de informatie in informatiecategorieën. Wij onderkennen in dit verband de volgende drie categorieën:

- 1 specificatie-informatie; samenvoegingen binnen de financiële overzichten en toelich-

Figuur 4: Stappenmodel materialiteitsbeoordeling

- tingsinformatie met betrekking tot de samenstelling van vermogen en resultaat;
- 2 toelichtingsinformatie met betrekking tot de niet gekozen verwerkingwijzen en/of waarderingsgrondslagen;
- 3 overige toelichtingsinformatie.

Stap 2 gaat na of er sprake is van één of meer informatie-elementen. Voor het samenvoegingsvraagstuk is er steeds sprake van één informatie-element (de onderliggende post). Voor de toelichtingsinformatie met betrekking tot de niet gekozen verwerkingwijzen en/of waarderingsgrondslagen onderkennen wij vier informatie-elementen: het effect op de onderliggende balanspost, het effect op de onderliggende winst- en verliesrekening-post, het effect op het eigen vermogen en het effect op het resultaat. Voor de overige toelichtingsinformatie is in algemene zin niet goed aan te geven van hoeveel informatie-elementen er sprake is. Dit zal sterk afhangen van de aard van de informatie. In het geval van informatie over leaseverplichtingen kunnen bijvoorbeeld twee informatie-elementen worden onderkend: informatie over de jaarlijkse leaseverplichting en informatie over de totale toekomstige leaseverplichtingen. Bij stelselwijzigingen gaat het om een achttal informatie-elementen (in het proefschrift is dit aantal overigens teruggebracht tot zes).

Stap 3 bestaat uit het vaststellen van de materialiteitsbasis en -grens per informatie-element. Ons onderzoek heeft zich gericht op het onderkennen van materialiteitsbases en -grenzen voor deskundige gebruikers van de jaarrekening. Een materialiteitsbasis is een grootheid uit de jaarrekening ten opzichte waarvan wordt bepaald of informatie materieel is. Een materialiteitsgrens is het omslagpunt dat de grens aangeeft tussen materiële en vooralsnog niet-materiële informatie. Om concreet inhoud aan deze begrippen te geven hebben wij een onderzoek gehouden onder beleggingsanalisten. Op basis van dit onderzoek menen wij aanbevelingen te kunnen doen voor de door ons onderzochte verslaggevingsonderwerpen (zie tabel 2).

Stap 4 is de kwantitatieve materialiteitsbeoordeling. Bij de kwantitatieve materialiteitsbeoordeling wordt op basis van de omvang van de informatie vastgesteld of de informatie materieel is. Dit gebeurt aan de hand van de in stap 3 vastgestelde

materialiteitsbasis en -grens. De informatie die op basis van haar omvang materieel is, is per definitie relevant. Voor de informatie die op grond van haar omvang vooralsnog niet-materieel is, moet de kwalitatieve materialiteitsbeoordeling plaatsvinden.

Stap 5 is de kwalitatieve materialiteitsbeoordeling. Bij deze beoordeling worden bijzondere omstandigheden in beschouwing genomen. Deze bijzondere omstandigheden kunnen ertoe leiden dat vooralsnog niet-materiële informatie alsnog materieel wordt bevonden. Het omgekeerde – materiële informatie die op grond van de bijzondere omstandigheden niet-materieel wordt – is in ons denken niet mogelijk. Door op deze wijze te werk te gaan wordt de materialiteitsbeoordeling gesystematiseerd en wordt de gebruiker een minimum aan informatie gegarandeerd. Dit alles komt de kwaliteit van de informatieverstrekking ten goede.

Kwantitatieve en kwalitatieve criteria

Op basis van de resultaten van ons onderzoek hebben wij concrete aanbevelingen gedaan voor de te hanteren kwantitatieve criteria voor de door ons onderzochte verslaggevingsonderwerpen. Uit praktische overwegingen hebben wij slechts een beperkt aantal verslaggevingsonderwerpen onderzocht. Om met zekerheid aanbevelingen te kunnen doen voor de niet-onderzochte verslaggevingsonderwerpen zou nader onderzoek gewenst zijn. Op deze wijze kan tot een theoretisch optimale operationalisering van presentatiematerialiteit gekomen worden.

Aangezien dit een niet-doelmatige werkwijze is hebben wij geprobeerd om op basis van bepaalde veronderstellingen aanbevelingen te doen voor de operationalisering van presentatiematerialiteit. Deze aanbevelingen duiden wij aan met geconditioneerde aanbevelingen. Deze aanbevelingen zijn indirect uit de resultaten van het onderzoek onder beleggingsanalisten af te leiden en zijn afhankelijk van de aan deze aanbeveling ten grondslag liggende veronderstelling. Bijvoorbeeld bevelen wij aan om de materialiteitsbasis 'balanstotaal' voor alle balansposten te hanteren. De hierbij gemaakte veronderstelling is dat voorzieningen op dezelfde wijze worden beoordeeld als andere balansposten. Of de geconditioneerde aanbevelingen terecht gedaan zijn zal de praktijk moeten uitwijzen.

Het grote voordeel van het werken met gecon-

ditioneerde aanbevelingen is dat op deze manier gekomen kan worden tot algemene aanbevelingen voor de operationalisering van presentatiematerialiteit.

Met ons onderzoek zijn wij er gedeeltelijk in geslaagd om algemene materialiteitsbases en -grenzen op te stellen voor het samenvoegingsvraagstuk (samenstelling vermogen, totstandkoming resultaat en totstandkoming kasstromen).

Voor de balansposten komen wij met de materialiteitsbases 'balanstotaal' en 'rubriekstotaal'. De voorgestelde materialiteitsgrens voor de materialiteitsbasis balanstotaal bedraagt 2.5%; nader onderzoek naar de materialiteitsgrens voor de materialiteitsbasis 'rubriekstotaal' is gewenst. Voor de winst- en verliesrekeningposten stellen wij voor om de gerapporteerde winst, het totaal van de opbrengsten en het totaal van de kosten als materialiteitsbases te hanteren, waarbij een materialiteitsgrens van 10% voor het totaal van de kosten en het totaal van de opbrengsten kan worden gekozen. De materialiteitsgrens voor de gerapporteerde winst ligt beneden de 10%, maar is onderwerp van nader onderzoek. Voor kasstroomoverzichten komen wij met het totaal van de ingaande kasstromen en het totaal van de uitgaande kasstromen per rubriek als materialiteitsbases. Onderzoek naar de te hanteren materialiteitsgrenzen is gewenst (mogelijk 10%).

Voor de toelichtingsinformatie ligt het opstellen van algemene materialiteitsbases en -grenzen wat moeilijker. Met name voor de categorie overige toelichtingsinformatie geldt dat per verslaggevingsonderwerp specifieke materialiteitsbases en -grenzen opgesteld moeten worden. Deze materialiteitsbases en -grenzen zullen theoretisch gezien per informatie-element geformuleerd moeten worden, maar uit praktische overwegingen zal het zinvoller zijn om per cluster informatie-elementen een materialiteitsbasis en -grens te hanteren. Nader onderzoek naar deze materialiteitsbases en -grenzen is gewenst. In tabel 2 hebben wij materialiteitsbases en -grenzen voor de onderwerpen actuele waarde-informatie, informatie over leaseverplichtingen en informatie over stelselwijzigingen voorgesteld.

Bij het ontwikkelen van kwalitatieve criteria voor een materialiteitsbeoordeling moet rekening worden gehouden met de specifieke omstandigheden. Voor de door ons onderzochte verslagge-

vingsonderwerpen hebben wij voorbeelden gegeven van verschillende omstandigheden die een rol spelen bij een materialiteitsbeoordeling. Deze omstandigheden hebben wij ingedeeld in een drietal categorieën:

- macro-omstandigheden: dit zijn bijzondere omstandigheden die betrekking hebben op de omgeving waarin een onderneming opereert. Denk bijvoorbeeld aan: algemene economische en politieke omstandigheden;
- micro-omstandigheden: dit zijn de bijzondere omstandigheden die binnen een onderneming worden aangetroffen. Denk bijvoorbeeld aan: de kwaliteit van het management, de aard van de bedrijfsactiviteiten, enz.;
- jaarrekeningomstandigheden: dit zijn de bijzondere omstandigheden die opgenomen zijn in de jaarrekening. Denk bijvoorbeeld aan: de gepresenteerde liquiditeit, winstontwikkeling, enz.

Voor alle categorieën geldt dat zij van invloed kunnen zijn op de materialiteit van financiële informatie. Voor het operationaliseren van presentatiematerialiteit zal het onmogelijk zijn alle bijzondere omstandigheden die een rol spelen in kaart te brengen. Wel zal bij een materialiteitsbeoordeling op een systematische wijze nagegaan moeten worden welke bijzondere omstandigheden in een concrete situatie spelen. De categoriëndeeling van de bijzondere omstandigheden kan daarbij behulpzaam zijn.

6 Conclusie

Het doel van het onderzoek is het ontwikkelen van een raamwerk van kwantitatieve en/of kwalitatieve criteria ten behoeve van de operationalisering van presentatiematerialiteit in de Nederlandse wet- en regelgeving. Vastgesteld is dat de materialiteitsbeoordeling een subjectieve beoordeling betreft. Voor een consistente invulling in de praktijk van presentatiematerialiteit is enige sturing gewenst. Wanneer wij de wet- en regelgeving in beschouwing nemen dan blijkt dat de wetgever presentatiematerialiteit heeft vastgelegd in artikel 2:363 lid 3 BW. Een nadere invulling aan dit beginsel wordt door de RJ gegeven in hoofdstuk 1.05.2 van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving. Uit een nadere bestudering komt naar voren dat deze Richtlijnen voor verbetering vatbaar zijn.

Om tot Richtlijnen te komen die beter zijn afgestemd op de gebruiker van de jaarrekening is een onderzoek gehouden onder beleggingsanalisten. Op basis van de resultaten van dit onderzoek hebben wij voor de onderzochte verslaggevingsonderwerpen kwantitatieve en kwalitatieve criteria geformuleerd voor de operationalisering van presentatiematerialiteit. Om te komen tot een theoretisch gezien optimale operationalisering van presentatiematerialiteit zouden ook andere verslaggevingsonderwerpen, waarvoor presentatiematerialiteit speelt, onderzocht moeten worden. Dit is waarschijnlijk praktisch niet haalbaar, zodat beter gestreefd kan worden naar vuistregels per informatiecategorie. Dit betekent bijvoorbeeld een kwantitatief criterium voor alle balansposten in plaats van een kwantitatief criterium per rubriek. In het proefschrift wordt een eerste aanzet gegeven voor het formuleren van dergelijke vuistregels.

Het stappenmodel dat in het onderzoek ontwikkeld is, draagt bij aan een meer consistente materialiteitsbeoordeling. De concrete invulling van de te hanteren criteria bij met name stap 3 zal nog verder uitgekristalliseerd moeten worden. Een bijdrage van de verschillende partijen die met de verslaggeving te maken hebben is hierbij gewenst.

LITERATUUR

- Bos, A. de, (1996), *Presentatiematerialiteit: het materialiteitsbeginsel bij de presentatie van financiële informatie in de jaarrekening*, Delwel.
- Bos, A. de en M. de Kimpe, (1993), Materialiteit in de gepubliceerde jaarrekening, in: *Jaar in - jaar uit 7*, onder redactie R. van der Wal en M.N. Hoogendoorn, Wolters-Noordhoff, Groningen, september, pp. 13-29.
- Pattillo, J.W., (1976), *The Concept of Materiality in Financial Reporting*, Financial Executives Research Foundation.
- Raad voor de Jaarverslaggeving, *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving*, (losbladig).

Reckers, P.M.J., D.C. Kneer and M.M. Jennings, (1994), Concepts of Materiality and Disclosure, *CPA Journal*, December, pp. 20-30.

Woolsey, S.M., (1954), Development of Criteria to Guide the Accountant in Judging Materiality, *The Journal of Accountancy*, February, pp. 167-173.

NOTEN

1 Dit artikel is gebaseerd op het proefschrift 'Presentatiematerialiteit: het materialiteitsbeginsel bij de presentatie van financiële informatie in de jaarrekening'.

2 Vgl. Bijvoorbeeld Woolsey (1954), Pattillo (1976) en Reckers c.s. (1985).

3 Tevens wordt in het proefschrift een overzicht gegeven van de Richtlijnen van de Europese Gemeenschap, de wetgeving in Duitsland en in het Verenigd Koninkrijk. Er is nagegaan hoe presentatiematerialiteit in deze landen inhoud heeft gekregen. Een vergelijking van deze wettelijke voorschriften laat zien dat in de verschillende Europese lidstaten uitwerkingen van de Europese richtlijnen met verschillende inhoud tot stand zijn gekomen.

4 In de Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen was een kwantitatief criterium (15%) opgenomen voor het weglaten van informatie over kapitaalbelangen (artikel 14 lid 3).

5 In het kader van het proefschrift zijn de rubriekstotalen als percentage van het balanstotaal van 115 beursgenoteerde ondernemingen berekend. De gemiddelde rubriekstotalen als percentage van het balanstotaal bedragen 6% voor immateriële vaste activa, 37% voor materiële vaste activa, 5,5% voor financiële vaste activa, 22% voor voorraden, 28% voor vorderingen, 7,5% voor voorzieningen, 14,5% voor kortlopende schulden en 42% voor langlopende schulden.

6 In totaal 45 analisten vulden de enquête volledig in. De navolgende resultaten zijn gebaseerd op deze enquêtes.

7 Opgemerkt zij nog dat het opvallend is dat de Ondernemingskamer in het Zinkwit Arrest (1995) niet verwijst naar de criteria van de RJ maar de materialiteit van de post voorziening relateert aan het eigen vermogen. In dit arrest wordt een voorziening die 7% van het eigen vermogen bedraagt als een 'belangrijke' voorziening beschouwd.